

Katarzyna Kała, Sylwester Polus
Uniwersytet Opolski

Sposób działania ruchów separatystycznych w Europie Zachodniej na przykładzie ETA i IRA.

Separatyzm to polityczne działania zmierzające do odzwania się określonego terytorium od innego państwa i utworzenie samoistnej struktury państwowej lub inkorporacja tego terytorium przez sąsiedni kraj¹. Najczęściej z takimi tendencjami spotykamy się na terenach przygranicznych lub w miejscach, gdzie mniejszości o charakterze politycznym, religijnym czy narodowościowym żyją na wyodrębnionym terytorium. Za grupę etniczną zaś, możemy uznać grupę społeczną charakteryzującą się wspólnym pochodzeniem, silnymi więziami kulturowymi, opartą na wspólnocie językowej, poczuciu obcości wobec innych grup, posiadającą wspólne terytorium oraz doświadczenia historyczne. Grupy etniczne posiadają także swoją własną, odrębną nazwę². Elementy, które integrują naród, takie jak narodowa i kulturowa świadomość powinny w szczególnym stopniu być brane pod uwagę w stosunkach politycznych. Aspiracje narodów do zyskania uznania i prestiżu na arenie międzynarodowej powodują często rywalizację a nawet wzajemne zwalczanie się doprowadzając niejednokrotnie do zderzeń i konfliktów międzynarodowych. Ograniczone perspektywy realizacji potrzeb aspiracyjnych powodują, iż narody posuwają się do radykalnych kroków, w celu oddziaływania na uczestników stosunków międzynarodowych, doprowadzając czę-

---

¹ T. Jerzak, *Separatyzm i terroryzm o podłożu etnicznym w Europie Zachodniej*, www.psz.pl, 02.04.2005, (dostęp: 28.06.2013 r.).

² Tamże, (dostęp: 28.06.2013 r.).

sto do kryzysu w stosunkach międzynarodowych³. Terroryzm etniczny czy narodowościowy oraz separatyzm pojawiły się jeszcze przed I wojną światową, w czasie upadku imperium habsburskiego i osmańskiego, jednak jako zjawisko globalne pojawił się dopiero po zakończeniu działań zbrojnych na polu II wojny światowej. Od czasu zaprzestania wzajemnych konfliktów zbrojnych, bardzo duży odsetek zamachów terrorystycznych determinowany jest walką o suwerenność różnych grup narodowościowych⁴. Konflikty etniczne mają bardzo złożony charakter. Ma to związek ze spadkiem znaczenia kwestii jednorodności władzy wewnątrzpaństwowej w obliczu coraz większej internacjonalizacji stosunków między państwami. To z kolei jest czynnikiem zapalnym dążeń do samostanowienia o sobie grup etnicznych⁵. Aby w pełni zrozumieć, czym umotywowane mogą być działania narodów dążących do autonomii, w naszej pracy szerzej opisujemy historię oraz sposoby działania dwóch najbardziej znanych w obszarze zachodnioeuropejskim organizacji walczących o autonomię dla swoich narodów. Zawarte przykłady obrazują także, do jakich czynów posunęli się członkowie IRA oraz ETA, aby swój cel osiągnąć.

Irlandzka Armia Republikańska jako organizacja zbrojna została założona przez Michaela Collinsa po nieudanym Powstaniu Wielkanocnym w kwietniu 1916 roku⁶. Korzenie IRA wywodzą się z paramilitarnej nacjonalistycznej organizacji Irlandzkich Ochotników, socjalistycznej Armii Obywatelskiej oraz katolickich Strzelców Hibernijscy⁷. Początkowo faktycznie funkcjonowała wyłącznie nazwa.

---

³ M. Topczewska, *Separatyzmy narodowe w Europie Zachodniej*, www.ce.uw.edu.pl, (dostęp: 28.06.2013 r.).

⁴ T. Jerzak, *Separatyzm i terroryzm o podłożu etnicznym w Europie Zachodniej*, www.psz.pl, 02.04.2005, (dostęp: 28.06.2013 r.).

⁵ Tamże, (dostęp: 28.06.2013 r.)

⁶ <http://www.terroryzm.com/krotka-historia-irlandzkiej-armii-republikanskiej/>, (dostęp: 12.05.2013 r.).

⁷ J. Tomaszewicz *Terroryzm na tle przemocy politycznej (zarys encyklopedyczny)*, Katowice 2000, s. 85.

Dopiero na początku 1919 roku podziemny rząd republikański oficjalnie powołał własne siły zbrojne, czyli Irlandzką Armię Republikańską, jako armię nowego państwa⁸. Pierwotnie walczone o uzyskanie przez Irlandię niepodległości, a po podpisaniu w 1921 roku Traktatu, o przyłączenie Irlandii północnej do republiki Irlandii. Toczone wówczas walki miały charakter partyzancki. Uzyskanie w 1918 zwycięstwa wyborczego przez propagującą ruch narodowowyzwoleńczy partię Sinn Fein, poskutkowało ogłoszeniem na początku 1919 roku Irlandii republiką niezależną od Wielkiej Brytanii. Odpowiedzią władz w Londynie na decyzję związaną z IRA partii było wprowadzeniu stanu wojennego⁹. Organizacja nie posiadając przewagi militarnej, wzięła czynny udział w nadzorowanej przez Sinn Fein wojnie partyzanckiej. Ataki koncentrowały się na żołnierzach (działania głównie z zasadzek), zabijano również Irlandczyków kolaborujących z Brytyjczykami oraz agentów brytyjskiej policji. Już w 1919 roku z rąk republikańców zginęło grubo ponad 100 policjantów [...] w ciągu czterech pierwszych miesięcy 1921r. naliczono 73 zamordowanych informatorów policji¹⁰.

Po podpisaniu porozumienia w 1921 doszło do rozłamu wewnątrz w IRA. Traktat zakładał podzielenie wyspy na dwa organizmy. Dwadzieścia sześć hrabstw ze statusem dominium weszło w skład brytyjskiej Wspólnoty Narodów, a pozostałe sześć po decyzji parlamentu w Belfaście zasiliło skład Zjednoczonego Królestwa jako Irlandia Północna¹¹. Popierający Traktat członkowie IRA stali się armią Wolnego Państwa Irlandzkiego, przeciwnicy zaś określani jako IRA antytraktatowa, postanowili walczyć o pełną niepodległość irlandzkich hrabstw.

---

⁸ S. Klimkiewicz, *Terroryzm polityczny w Irlandii Północnej*, w: J. Muszyński (red.), *Terroryzm polityczny*, Warszawa 1981, s. 235.

⁹<http://www.terroryzm.com/krotkahistoriairlandzkiejarmiirepublikanskiej/#more-569>, (dostęp: 14.05.2013 r.).

¹⁰ J. Tomaszewicz *Terroryzm na tle przemocy...*, s. 85.

¹¹ S. Klimkiewicz, *op.cit.*, s. 236.

Doprowadziło to do krwawej wojny domowej wiosną 1922, która przyniosła ona ruinę gospodarce¹². Po zamachach na przestrzeni lat 1930-31, IRA została zdelegalizowana. Decyzję tę co prawda cofnął w 1932 Éamon de Valera (piastujący wtedy funkcję Przewodniczącego Rady Wykonawczej Wolnego Państwa Irlandzkiego oraz Ministra Spraw Zagranicznych Irlandii), ale po pogorszeniu stosunków z jego rządem realna stała się groźba zniszczenia organizacji¹³. Armia zesłała do podziemia, ale działalności nie zaprzestała. W czasie II wojny światowej IRA współpracowała z III Rzeszą, czego wynikiem stały się wymiana oraz szkolenie żołnierzy. Działania te nie przyniosły istotnych efektów. Był to jeden z powodów uznania przez de Valere organizacji za nielegalną w 1936 roku¹⁴. Na reakcję IRA nie trzeba było długo czekać, przez terytorium Irlandii przelała się fala przemocy. Strzelaniny, zamachy oraz strajki głodowe więzionych członków organizacji stały się codziennością. Nie zapominano również o istotnej aprobacie społecznej dla swych działań. Tworząc w 1946 roku Stowarzyszenie na Rzecz Uwolnienia Więźniów Politycznych¹⁵, IRA włączyła się kampanii, zyskując zwolnienie kilku swoich działaczy. W roku 1949, po ogłoszeniu przez nowy rząd kraju republiką i poinformowaniu o wystąpieniu z brytyjskiej Wspólnoty Narodów podważono niejako sens istnienia IRA¹⁶. Kierownictwo wydało wówczas oświadczenie, w którym stwierdzono, iż zaprzestanie podejmowania akcji przeciwko wolnej Irlandii na jej terenie. Działania mającą na celu integrację kraju, poza szkoleniem żołnierzy i gromadzeniem broni, postanowiono rozszerzyć o włączenie się do życia politycznego za pośrednictwem partii Sinn Fein¹⁷.

---

¹² Tamże, s. 237.

¹³ <http://www.terroryzm.com/krotkahistoriairlandzkiejarmiiirepublikanskiej/#more-569>, (dostęp: 12.05.2013 r.).

¹⁴ S. Klimkiewicz, *op.cit.*, s. 243.

¹⁵ Tamże, s. 244.

¹⁶ Tamże, s. 245.

¹⁷ Tamże.

Lata pięćdziesiąte to przed wszystkim serie ataków terrorystycznych mających za zadanie zdestabilizować i zachwiać panujący brytyjski model władzy w Irlandii Północnej. Celami ataków IRA były bazy wojskowe. Koncentrowano się na zdobyciu broni, amunicji i środków wybuchowych, niezbędnych do dalszych działań zbrojnych. Moździerze domowej roboty były wtenczas ‘ulubioną’ bronią Irlandzkiej Armii Republikańskiej. W latach sześćdziesiątych nastąpiło pewnego rodzaju uspokojenie w działaniach zbrojnych, doszło do kolejnego rozłamu w IRA. Jesienią 1969 roku na kongresie organizacji doszło do rozpadu na radykalną IRA Tymczasowa (PIRA) i IRA Oficjalna¹⁸. PIRA chcąc utworzyć socjalistyczną republikę w 32 hrabstwach, odwołując się dodatkowo do dawnych wartości rozpoczęła przygotowania do wojny partyzanckiej. Lata 70. to głównie czas zamachów na terenie Irlandii Północnej i Wielkiej Brytanii. Stosowano na większą skalę nowatorskie wówczas samochody pułapki. Szacuje się, że tylko w 1971 roku dokonano około tysiąca zamachów bombowych i 500 napadów na banki, zginęło wówczas 173 cywilów, 16 policjantów i 43 żołnierzy¹⁹, oraz seria ataków bombowych i morderstw w Londynie. (22.02.1972) - *IRA przeprowadza zamach bombowy na klub oficerski brytyjskiego pułku spadochroniarzy w Aklershot zabijając 7 osób*²⁰. 21 lipca 1972 roku zapisał się w kartach historii jako *Krwawy Piątek*. IRA zdetonowała wówczas w Belfaście 22 ładunki wybuchowe. W wyniku eksplozji zginęło 11 osób, a 130 zostało rannych²¹. Tego samego roku w listopadzie zostaje zastrzelony w swoim domu brytyjski wydawca Ross McWhirter, który zaoferował nagrodę za pomoc w skazaniu sprawców zamachów. Warto zaznaczyć, iż działania prowadzone przez Irlandzką Armię Republikańską skierowały się dodatkowo na protestanckie organizacje zbrojne jak nielegalne Ochotnicze Siły Ulsteru (UVF), czy Stowarzyszenie Obrony UI-

¹⁸ J. Tomaszewicz *Terroryzm na tle przemocy...*, s. 135.

¹⁹ Tamże.

²⁰ *Encyklopedia terroryzmu...*, s. 686.

²¹ Tamże, s. 687.

steru (UDA), które prześladowały mniejszość katolicką²². Brak wystarczającej ochrony katolików w Irlandii był jedną z głównych przyczyn rozłamu IRA w 1969 roku²³. W dalszym ciągu główne działania zbrojne opierały się na zamachach bombowych, podpaleniach, zabójstwach polityków. Wszechobecne zamieszki doprowadziły do przedzielenia miast murami i drutami kolczastymi. Pod koniec lat 70 ataki IRA skupiały się głównie na celach ekonomicznych, m.in. porywano i zabijano biznesmenów. Nie przynosząc oczekiwanych efektów działania te w późniejszym okresie zostały zmarginalizowane.

Początek lat osiemdziesiątych to głównie strajki głodowe podjęte przez przebywających w więzieniach członków i działaczy IRA. Podstawą miało być stwierdzenie iż są oni więźniami politycznymi, w wyniku protestu zmarło 10 głodujących. Ówczesna premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher, nie zgadzając się na spełnienie postulatów godujących stała się wrogiem numer 1 organizacji. Liczne zamachy kończyły się jednak fiaskiem, za najgroźniejszy można uznać zamach bombowy na hotel w Brighton z 12 października 1984, w którym Thatcher ledwo uszła z życiem²⁴. Użyto wtedy bomby ze skomplikowanym zapalnikiem czasowym, a terroryści dokładnie znali plan zajęć brytyjskiej premier. IRA jak każda organizacja separatystyczna musiał pozyskiwać środki oraz samą broń i materiały wybuchowe do swoich działań, jednak liczba jaką można było pozyskać w kraju z przykładowo udanych ataków na bazy wojskowe była nieadekwatna do realnego stanu. Odpowiedź na to pytanie przyniosło odkrycie dużego przemytu broni i amunicji (połowa lat osiemdziesiątych) dla organizacji z Libii. Od lat 60. Syria oraz Libia rządzona przez pułkownika Muammara Kadafiego dostarczały broń, pieniądze i szkoliły rozmaitych partyzantów terrorystów. [...]

---

²² S. Klimkiewicz, *op.cit.*, s. 255-256.

²³ <http://www.terroryzm.com/krotkahistoriairlandzkiejarmiiirepublikanskiej/#more-569>, (dostęp: 14.05.2013 r.).

²⁴ J. Tomaszewicz *Terroryzm na tle przemocy...*, s. 139.

Kadafi wysyłał duże ilości broni i materiałów wybuchowych m.in. IRA w Irlandii Północnej.²⁵ Wsparcie finansowe płynęło głównie od Irlandczyków mieszkających w USA. Po zredukowaniu liczby wojsk na początku lat 80 tymczasowa IRA przeniosła swą kampanię na wieś zabijając protestantów mieszkających w rejonach rolniczych, atakowała policjantów po służbie i żołnierzy rezerwy. W 1981 r. całkowita liczba członków sił bezpieczeństwa zamordowanych przez IRA wyniosła 44 osoby.²⁶ Celami IRA były też wielokrotnie puby, odwiedzane po służbie przez brytyjskich żołnierzy.

Bomba podłożona przez IRA 17 grudnia 1983 r. w domu handlowym Harrods zabiła 5 i raniła 90 osób robiących zakupy świąteczne²⁷.

Lata dziewięćdziesiąte to seria zamachów bombowych, które IRA przeprowadziła z w centrach brytyjskich miast. Dzięki telefonicznym ostrzeżeniom było niewiele ofiar wśród ludzi. W 1991 r. zbudowana przez IRA potężna bomba, ukryta w ciężarówce, eksplodowała w finansowej dzielnicy Londynu zabijając 3 osoby. [...] zniszczenia w okolicy, szacowany na ponad 1 mld dolarów²⁸. W lutym 1991 miał miejsce atak moździerzowy na londyńską rezydencję Johna Majora przy Dowding street 10, (pocisk wbił się w ścianę budynku) premier Margaret Thatcher nie ucierpiała w zdarzeniu²⁹. Rok później w wyniku eksplozji bomby umieszczonej w ciężarówce pod siedzibą firmy Balic Exchange w dzielnicy finansowej Londyn zginęły 3 osoby. Ładunki podłożone w roku 1993 doprowadziły do zrujnowania okolic Bishopsgate w Londynie.

We wrześniu 1994 IRA ogłosiła zawieszenie broni, które przetrwało do lutego 1996 roku (miał miejsce wówczas atak na

²⁵ *Encyklopedia terroryzmu...*, s. 206.

²⁶ Tamże, s. 579.

²⁷ J. Tomaszewicz *Terroryzm na tle przemocy...*, s. 139.

²⁸ *Encyklopedia terroryzmu...*, s. 220.

²⁹ <http://www.terroryzm.com/krotka\historiairlandzkiejarmiiirepublikanskiej/#more-569>, (dostęp: 13.05.2013 r.).

bazę Liburn). Kolejne zawieszenie broni z lipca 1997 roku trwa do dzisiaj. Gdy w kwietniu 1998 roku zawarto Porozumienie Wielkopiątkowe, IRA Tymczasowa zgodziła się na część postanowień i obiecała przestrzegać zawieszenia broni, jednak część członków IRA nie wraziła zgody na porozumienia pokojowe, została wtedy założona Prawdziwa IRA (RIRA)³⁰. Nie przeszkadzało to jednak organizacji równolegle prowadzić działania przeciwko zdrajcom. Eamon Collins, były żołnierz IRA, który publicznie krytykował swych dowódców, a wcześniej załamał się w śledztwie i wyjawiał Brytyjczykom tożsamość kilku kolegów. Chociaż potem wycofał się z tych zeznań został zamordowany w 1999 roku³¹. 15 sierpnia 1998 roku miał miejsce jeden z najkrwawszych zamachów w historii organizacji. Na skutek eksplozji bomby zginęło 29 osób, w tym 9 dzieci, a 220 zostało rannych³². Do dokonania ataku przyznała się IRA. Przełomowym okazać miał się 28 lipca 2005 roku, kiedy to weteran IRA Seanna Walsh odczytał oświadczenie organizacji deklarujące zakończenie walki zbrojnej o niepodległość Irlandii Północnej i dążenie do celu wyłącznie pokojowymi i demokratycznymi środkami³³. Oficjalne zawieszenie broni nie oznaczało jednak zaprzestania jakichkolwiek działań, przykładem może być tutaj przypadek Denisa Donaldsona, jednego z głównych działaczy partii Sinn Fein i IRA, który w grudniu 2005 roku przyznał, że był przez ponad 20 lat agentem brytyjskich służb specjalnych. Pomimo oficjalnego zaprzeczenia przez Irlandzką Armię Republikańską, uważa się iż znaleziony w marcu 2006 roku Donaldson z dwiema kulami w plecach padł ofiarą ‘byłych kolegów’ z organizacji³⁴.

---

³⁰ Tamże, (dostęp: 11.05.2013 r.).

³¹ <http://wyborcza.pl/dziennikarze/1,84011,3270464.html?as=2>, (dostęp: 13.05.2013 r.).

³² *Encyklopedia terroryzmu...*, s. 700

³³ [http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Wielka_Brytania,problemy,Irlandia_Polnocna,\(dostęp: 14.05.2013 r.\)](http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Wielka_Brytania,problemy,Irlandia_Polnocna,(dostęp: 14.05.2013 r.)).

³⁴ <http://wyborcza.pl/dziennikarze/1,84011,3270464.html?as=2>.

Pomimo deklaracji z 2005 roku cztery lata później (marzec 2009 r.) przeprowadzono zamach na bazę wojskową Massereene w Antrim, gdzie zginęło 2 brytyjskich żołnierzy³⁵. Niespełna rok później, w lutym 2010 r., przed budynkiem sądu w Newry, wybuchł samochód, wypełniony ładunkami wybuchowymi. Do zamachu przyznała się Real IRA³⁶.

Irlandzka Armia Republikańska od momentu powstania do dnia dzisiejszego przeszła ewolucję w kilku płaszczyznach. Po pierwsze od małej organizacji paramilitarnej do zorganizowanych oddziałów zbrojnych działających przy ‘boku’ relewantnej partii. Walcząc z brytyjskim ‘okupantem’ IRA cieszyła się poparciem społeczeństwa i polityków by następnie po wojnie domowej zostać przez władze zdelegalizowaną i odejść w polityczny niebyt. W miarę rozwoju organizacji można zaobserwować postęp zarówno techniczny (różnorodność i nowatorstwo w podejmowanych atakach), jak i strategiczny – początkowe zamachy koncentrowały się na żołnierzach brytyjskich stacjonujących w irlandzkich wsiach, by następnie wziąć na celownik biznesmenów, polityków w centrach wielkich miast. Istotne były tutaj bez wątpienia kontakty jakie IRA nawiązywała z innymi organizacjami terrorystycznymi na świecie. Spadkobiercy *Irlandzkich Ochotników* nie rezygnowali z działań politycznych, świadczyć mogą o tym pewne próby dialogu z władzami w Londynie. Najważniejszą wydaje się być deklaracja z 2005 roku, która miała ograniczać działania IRA wyłącznie do metod pokojowych i demokratycznych.

Zagłębiając się w historię możemy dostrzec pewną zgubną dla IRA prawidłowość – rozłamy wewnętrzne. Z każdym, wydawałoby się, przełomowym i ostatecznym zawieszeniem broni od Irlandzkiej Armii Republikańskiej odrywała się ‘radykałna’ część jej członków. O ile podziały te do końca lat 90 XX wieku, mogły mieć w pewnym sensie swoje nikłe uzasadnienie o podłożu ideo-

³⁵<http://www.terrorism.com/krotka-historia-irlandzkiej-armii-republikanskiej/#more-569>, (dostęp: 13.05.2013 r.).

³⁶ <http://gazetae.com/artykuly/terrorizm-na-wyspach-brytyjskich>, (dostęp: 14.05.2013 r.).

logicznym, o tyle działania zbrojne podejmowane po podpisaniu Porozumienia Wielkopiątkowego wydają się być jedynie promowaniem pewnych grup terrorystycznych na 'marce' jaką przez blisko wiek stała się IRA.

Działania zbrojne wymierzone przeciwko władzom państwowym, akcje terrorystyczne na szeroką skalę oraz morderstwa wysokich urzędników. Takim „dorobkiem” może poszczycić się nie tylko Irlandzka Armia Republikańska. Hiszpania przez wiele lat borykała się z podobnymi problemami za sprawą organizacji zbrojnej ETA, która sukcesywnie utrudniała życie władzom na szczeblu państwowym i lokalnym. Wszystko to, aby walczyć o autonomię Kraju Basków, najwyraźniej jednak nadaremno, ponieważ Baskonia do dziś jest częścią Hiszpanii.

Euskadi Ta Askatasuna (ETA), czyli Kraj Basków i Wolność, to organizacja, której celem jest utworzenie niepodległego państwa baskijskiego w północnej części Hiszpanii. Za podwaliny ETA można uznać powstałą w 1894 roku Baskijską Partię Nacjonalistyczną. Podczas hiszpańskiej wojny domowej, republikański rząd pozwolił Baskom na utworzenie niezależnego rządu w Bilbao, jednak w odpowiedzi na takie posunięcie, w 1937 roku nacjonałiści gen. Franco zbombardowali jedno z baskijskich miast - Guernicę. Nastroje separatystyczne wśród Basków zostały podsyczone w czasach dyktatury gen. Franco, który w 1939 roku zakazał używania języka baskijskiego, a wszelkie przejawy baskijskiego nacjonalizmu były bezwzględnie tępiące. Kultura Basków utrzymywała się wtenczas pod przykryciem klubów wspinaczki i turystyki górskiej³⁷. Sama organizacja terrorystyczna została powołana w znamienny dla Basków dzień - 31 lipca, dzień św. Ignacego Loyoli, ich patrona. Wtedy to grupa studentów z Bilbao, postanowiła podjąć radykalne kroki w kierunku zdobycia niepodległości, powołując ETA, jako organizację terrorystyczną. Po dziewięciu latach dyskusji nad tym,

---

³⁷ *Encyklopedia Terroryzmu*, wyd. MUZA S.A., *Baskijski terror nacjonalistyczny: ETA*, str. 568.

jaki kształt ma przybrać organizacja, czy pozyskiwać osoby spoza narodu Basków, przekonując ich o korzyściach płynących z utworzenia ich niezależnego państwa, czy też oprzeć swoje struktury jedynie na etnicznych Baskach. Ostatecznie przyjęta strategia „spirali przemocy”, zakładała ataki na policję, Gwardię Cywilną oraz Wojsko³⁸.

W 1968 roku ETA rozpoczęła prowadzenie „lucha armada”, czyli walki zbrojnej oraz wojny rewolucyjnej – „guerra revolucionara”, po tym jak w Guipuzcoa, podczas strzelaniny na blokadzie drogowej, hiszpańska policja zabiła przywódcę organizacji. Natychmiastowa odpowiedź Basków, w postaci mordu na szefie policji miasta San Sebastian, spowodowała represje rządu Gen. Franco na baskijskim narodzie. Wiele osób zostało uwięzionych, torturowanych, a tysiące z nich wygnano z kraju. Szesnastu aresztowanych przywódców ETA zostało osądzonych, a sześciu nich skazano na karę śmierci. Wtedy to w celu ratowania swoich pobratymców, z Konsulatu w San Sebastian został uprowadzony niemiecki Konsul³⁹. Po negocjacjach z rządem gen. Franco, kary udało się złagodzić, a Beihl uszedł z życiem. W późniejszym czasie, dla uzyskania własnych korzyści i spełnienia postulatów organizacji, działalność ETA sprowadzała się do porwań, lecz bez ofiar śmiertelnych. Bilans ten zmienił się w 1973 roku, kiedy to wysadzono w powietrze, wyznaczonego na następcę gen. Franco, admirała Luisa Carrero Blanco⁴⁰.

Po tym wydarzeniu, wśród członków organizacji rozgorzała dyskusja na temat zaprzestania walki zbrojnej oraz połączenia sił z szeroką bazą organizacji pracowniczych. Wynikiem tego dyskursu był rozłam na dwie grupy - ETA-PM, frakcja umiarkowana, która odżegnywała się od walki zbrojnej na rzecz budowy zaplecza politycznego, oraz ETA-M, czyli frakcji

---

³⁸Tamże, str. 568.

³⁹Tamże, str. 568.

⁴⁰Tamże, str. 568 - 569.

przekonani o słuszności solucji konfliktu drogą zbrojną, z użyciem przemocy⁴¹. Do czasu dyktatury Franco, ugrupowanie cieszyło się dużym poparciem poza swoimi granicami. Szczególnie we Francji, gdzie wyemigrowała duża część Basków, społeczeństwo było gotowe w razie potrzeby udzielić pomocy frakcjom, lub chociażby przymknąć oko na ich funkcjonowanie i terrorystyczne zapędy⁴².

Po śmierci Generała w 1975 roku i postępującej demokratyzacji Hiszpanii, ETA utraciła sympatię na arenie międzynarodowej. Przestała być postrzegana jako grupa bojownicza, ale jako organizacja terrorystyczna, sprzeciwiająca się i atakująca reżim demokratyczny. W odpowiedzi na te zarzuty, ETA starała się w jeszcze większym stopniu prowokować brutalne reakcje hiszpańskiej policji wojskowej i Gwardii Cywilnej, mordując ich członków, a nawet ich dzieci i małżonki⁴³. Do 1980 roku, z rąk baskijskich terrorystów zginęło 275 osób. Kiedy w Hiszpanii zaczęły kształtować się instytucje demokratyczne, podziały w ranach ETA zostały obnażone. Przywódcy oby frakcji zginęli – Moreno Bergerache, stojący na czele ETA-PM został 1976 r. zamordowany przez nieprzychylnych współpracowników, dowódca ETA-M, Miguel Benaran Ordenana, został zamordowany w 1978 roku, podczas obchodów piątej rocznicy zamachów na gen. Blanco, w którym sam osobiście uczestniczył. Organizacja doznała osłabienia. Hiszpański rząd był jednak ugodowo nastawiony do baskijskich bojowników, stąd zaproponowaną nową konstytucję – „statut z Guerniki”, dzięki któremu Baskowie mieli posiadać własny parlament regionalny o znacznych uprawnieniach.

---

⁴¹Tamże, str. 569.

⁴²*Encyklopedia Terroryzmu*, wyd. MUZA S.A., *Terroryzm wewnętrzny kontra terroryzm międzynarodowy*, str. 204.

⁴³*Encyklopedia Terroryzmu*, wyd. MUZA S.A., *Baskijski terror nacjonalistyczny: ETA*, str. 569.

Początek lat osiemdziesiątych przyniósł rozwiązanie ETA-PM, która wynegocjowała dla swoich członków amnestię⁴⁴. Po śmierci Ordenana, militarna frakcja ETA złagodziła swoją postawę, odrzucając stosowanie przemocy. Działania terrorystyczne miały być wykorzystywane odtąd wyłącznie w celach zapewnienia realizacji przez hiszpański rząd, postulatów ETA. Wśród nich najbardziej kluczowe to amnestia generalna dla wszystkich baskijskich więźniów, w regionach kontrolowanych przez Basków domagali się utworzenia baskijskiej policji, kontroli rządu baskijskiego, nad stacjonującą w kraju Basków, armią hiszpańską oraz pełnego prawa do samostanowienia dla swego ludu⁴⁵. Mimo wszelkich obietnic akcje terrorystyczne trwały nadal. W 1986 roku zamordowali wiceadmirała Colona, dziesięciu członków Gwardii Cywilnej zginęło w zamachu bombowym w madryckim autobusie, a tydzień po tym incydencie w wyniku ataku raketowego na Ministerstwo Obrony ucierpiało 9 osób. Pod koniec lipca '86, w wyniku wybuchu bomby w Marbella, ciężkie rany odniósł 9-letni chłopiec⁴⁶. Zauważamy więc, że ataki z osób ważnych dla hiszpańskich władz – policji, polityków, dziennikarzy oraz ich rodzin, przeniosły się także na osoby cywilne. Pod koniec lat 90. ilość akcji ETA miała tendencję spadkową, mimo to propaganda terroru nadal trwała. Po 1990 roku, baskijscy terroryści szczególnie upodobali sobie akcje z użyciem samochodów pułapek oraz zamachy bombowe. W wyniku wszelkiego rodzaju ataków organizacji, do 1996 roku zginęło w nich 700 osób⁴⁷, a w samym roku 1991, kiedy to ataki szczególnie się nasiliły, życie straciło 118 osób⁴⁸.

---

⁴⁴Tamże, str. 570-571.

⁴⁵Tamże, str. 571.

⁴⁶Tamże, str. 571.

⁴⁷Tamże, str. 571.

⁴⁸Dietl W., Hirschmann K., Tophoven R., *Terroryzm, Terroryzm etniczno narodowy: ETA*, str. 61.

Do jednych z najbardziej spektakularnych akcji ETA ostatniego czasu, można zaliczyć zamach z wykorzystaniem samochodu pułapki na Jose Marie Anzarę – przywódcę opozycji, w 1995 r., któremu udało się z całego zajścia wyjść jedynie z lekkimi obrażeniami⁴⁹.

Na początku 2006 roku pojawiła się szansa na zaprzestanie ataków terrorystycznych ze strony Basków. 26 marca tego roku baskijska telewizja oraz radio wyemitowały komunikat podziemnej organizacji: „ETA zdecydowała o wprowadzeniu od 14 marca 2006 r. trwałego zawieszenia broni.” Zawieszenie to ma stworzyć warunki, do uznania praw Basków, jakie posiadają jako naród oraz rozpocząć proces demokratyzacji w ich kraju⁵⁰. Sprawa odrębności kraju Basków nie została jeszcze rozstrzygnięta przez rząd Hiszpanii, lecz prawie stuletnie, nacjonalistyczne boje doczekały się częściowej realizacji. Baskijskie prowincje uzyskały szeroką autonomię oraz prawo do akcentowania i prezentowania swoich narodowych symboli, również język – euskera, został uznany za język oficjalny i postawiony na równi z językiem kastylijskim⁵¹. Na mocy uchwalonej konstytucji, Kraj Basków z Katalonią z Galicją uzyskał, zaakceptowany wcześniej w referendum z 1979 r., status wspólnoty autonomicznej. Nowopowstała wspólnota, na mocy wcześniej wspomnianego dokumentu, może również decydować o swej nazwie oraz o swoim zakresie terytorialnym. Na przyłączenie do nowopowstałego tworu, nie zdecydowała się Nawarra⁵².

Akty prawne, takie jak np. wcześniej wspomniany Statut

---

⁴⁹ *Encyklopedia Terroryzmu*, wyd. MUZA S.A., *Baskijski terror nacjonalistyczny: ETA*, str. 572.

⁵⁰ Dietl W., Hirschmann K., Tophoven R., *Terroryzm, Terroryzm etniczno-narodowy: ETA*, str. 63.

⁵¹ U. Sobek, *Tendencje nacjonalistyczne we współczesnej Europie na przykładzie Kraju Basków*, str. 134, <http://znze.wsiz.rzeszow.pl>, (dostęp: 30.06.2013).

⁵² Tamże, str. 134, (dostęp: 30.06.2013 r.).

z Guerniki przyjęty w 1979 r. czy art. 147 ust. 1 hiszpańskiej konstytucji, który jest podstawą prawną funkcjonowania wspólnoty autonomicznej, jako jej statut, daje Baskom szerokie uprawnienia w zakresie uprawiania polityki. Mogą oni samodzielnie decydować o kluczowych dla swej wspólnoty kwestiach – edukacji, ochronie środowiska, kształcie polityki zdrowotnej, o środkach masowego przekazu, turystyce, finansach oraz o górnictwie, przemyśle i wewnątrzspółnotowym handlu. Mogą również decydować o planowaniu przestrzennym, urbanizacji oraz sprawach mieszkaniowych. Uzyskali również szeroki zakres kompetencji w sferze infrastruktury i wewnętrznego transportu. Baskowie, przynajmniej częściowo mogą prowadzić własną politykę rolniczą, gospodarczą oraz w zakresie udzielania koncesji w sprawach dotyczących zasobów wodnych oraz przymusowego wywłaszczenia⁵³. Spośród 17 wspólnot autonomicznych, baskijski region posiada największy zakres samodzielności. Mogą oni pobierać podatki, z których tylko $\frac{1}{4}$ przekazują do budżetu państwa. Daje to Baskom niezależność finansową, ale również wywołuje sprzeciw wśród innych wspólnot. Jednakże pomimo tak szerokich uprawnień, nadanych Krajowi Basków przez konstytucję, środowiska nacjonalistyczne poddają dokument ten ostrej krytyce. Ich główny postulat, to prawo do samostanowienia tego regionu, poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów w hiszpańskiej ustawie zasadniczej⁵⁴.

Jeden z przedstawicieli baskijskiej inteligencji, Fernando Savatera, uważa że walka Basków zdecydowanie różni się od innych konfliktów europejskich, a głównym czynnikiem różnicującym jest fakt, że baskijska wspólnota cieszy się większą niezależnością, niż niejedna jednostka administracyjna w państwie federalnym.

Wspólnota autonomiczna Kraju Basków może poszczycić się

---

⁵³ Tamże, str. 135-136, (dostęp: 30.06.2013 r.).

⁵⁴ Tamże, str. 136, (dostęp: 30.06.2013 r.).

wysokim stopniem rozwoju oraz swą zamożnością, nie ma żadnych problemów ekonomicznych. Nigdy jednak nie tworzyła jedności, nie ma do tego ani ekonomicznych ani historycznych podstaw. Uważa on także, że idee baskijskiego nacjonalizmu nie powinny być brane pod uwagę, pomimo ich nieprzerwanej obecności w życiu Basków za sprawą ETA, ponieważ społeczność baskijska tej autonomii nie chce⁵⁵.

Państwa w warunkach poszanowania odrębności kulturowej, gospodarczej oraz politycznej grup etnicznych zamieszkujących w ich kraju, mają szansę zahamować narastające roszczenia autonomiczne poszczególnych narodów. Jednakże zakończenie konfliktu o podłożu etnicznym jest zadaniem bardzo trudnym. Dzięki stosowanym przez Zachodnioeuropejskie rządy rozwiązaniom, dążenia narodów do secesji zostały powstrzymane lub złagodzone, ale nie doprowadziło to, do ich zupełnego zażegnania⁵⁶. W kwestii separatyzmów nie ma jednej, niezawodnej recepty na rozwiązanie tego problemu.

Każdy przypadek jest inny, naród stara się o autonomię na podstawie zupełnie różnych przesłanek i w odmiennych sytuacjach państwowych. W Europie Zachodniej dużą uwagę przywiązuje się do przeciwdziałania ruchom secesjonistycznym, choć samo rozwiązanie tego problemu w tej części świata wymaga przede wszystkim woli zażegnania sporu przez wszystkie zainteresowane strony, co jest procesem długim i żmudnym⁵⁷. Przyglądając się przykładom separatyzmów w zachodniej części Europy możemy zaobserwować pewne prawidłowości warunkujące powstawanie konfliktów na tle etnicznym.

Występują one najczęściej tam, gdzie mniejszość może odczuwać zagrożenie czy to kulturowe, czy też wynikające z dyskryminacji owej grupy etnicznej na korzyść innej. Dyskryminacja ta może przejawiać się np. w miejscu pracy, ale

---

⁵⁵ Tamże, str. 137-138, (dostęp: 01.07.2013 r.).

⁵⁶ M.Topczewska, *Separatyzmy narodowe w Europie Zachodniej*, <http://www.ce.uw.edu.pl>, (dostęp: 02.07.2013 r.).

⁵⁷ Tamże, (dostęp: 02.07.2013 r.).

również w dostępie do dóbr takich jak edukacja czy zasoby mieszkaniowe⁵⁸. Najtrudniejsze do rozwiązania konflikty etniczne, to te, których przyczyny leżą w przeszłości. Takimi sporami są właśnie separatyzmy w Irlandii Północnej oraz Hiszpanii, gdzie IRA i ETA w swoich działaniach odwołują się do dalekiej przeszłości, a ich nadzieje na powstanie niepodległych państw odnoszą się zarazem do odległej przyszłości. Dążenia do utworzenia niezależnego tworu państwowego są najczęściej usprawiedliwieniem na stosowanie metod terrorystycznych, nie tylko dla samych terrorystów, ale w dużej mierze dla grupy etnicznej, w której imieniu walki są toczone, ponieważ jeśli organizacje takie jak ETA czy IRA nie miałyby poparcia w społeczeństwie, już na starcie swych działań byłyby skazani na porażkę⁵⁹.

Podsumowanie

Zachodnioeuropejskie separatyzmy różnią się od podobnych ruchów w innych częściach starego kontynentu przede wszystkim tym, iż nie stanowią realnego zagrożenia dla bezpieczeństwa Europy i stabilności stosunków na kontynencie. Są zagrożeniem wyłącznie dla państwa, w którym ruchy secesjonistyczne się pojawiają, ponieważ poddają wątpliwości jego terytorialną integralność, porządek polityczny czy bezpieczeństwo wewnętrzne kraju. Prawa mniejszości są zagwarantowane przez konwencję o ochronie praw mniejszości, która gwarantuje grupom etnicznym np. prawa wyborcze oparte na zasadzie reprezentacji proporcjonalnej.

Państwa Zachodniej Europy podejmują ciągłe próby stworzenia odpowiednich mechanizmów, które rozwiązałyby problemy narodowościowe, jednak póki co pozwala to na złagodzenie secesjonistycznych zapędów.

---

⁵⁸ T. Jerzak, *Separatyzm i terroryzm o podłożu etnicznym w Europie Zachodniej*, <http://www.psz.pl>, (dostęp: 02.07.2013 r.).

⁵⁹ Tamże, (dostęp: 02.07.2013 r.).